

לְיִשְׂרָאֵל בְּדִינֵיהֶם - דָּנִין לוֹ בְּדִינֵיהֶם, וְאוֹמְרִים לוֹ 'כֶּךָ דִּינֵיכֶם'; וְאִם יֵשׁ זְכוּת לְיִשְׂרָאֵל בְּדִינֵינוּ - דָּנִין לוֹ דִּין תּוֹרָה, וְאוֹמְרִים לוֹ 'כֶּךָ דִּינֵינוּ'. וַיִּרְאֶה לִי שְׂאִין עוֹשִׂין כֵּן לְגַר תּוֹשֵׁב, אֲלֵא לְעוֹלָם דָּנִין לוֹ בְּדִינֵיהֶם.

יב² וְכֵן יִרְאֶה לִי שְׁנוּהֶגִין עִם גְּרֵי תוֹשֵׁב בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ וּגְמִילוֹת חֲסָדִים כִּי־יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵרִי אָנּוּ מְצוּיִן לְהַחִיּוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְגַר אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְנַנֶּה וְאֶכְלָה" (דברים יד, כא). וְזֶה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין כּוֹפְלִין לָהֶם שְׁלוֹם - בְּגוּיִים, לֹא בְּגַר תּוֹשֵׁב. אֲפִלוּ הַגּוּיִים - צוּו חֲכָמִים לְבַקֵּר חוֹלֵייהֶם וּלְקַבֵּר מֵתֵיהֶם עִם מֵתֵי יִשְׂרָאֵל וּלְפָרְנֵס עֲנִיֵיהֶם בְּכֻלָּל עֲנֵי יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם; הֵרִי נֶאֱמַר: "טוֹב יִי לְכָל, וּרְחַמְיוֹ עַל כָּל מַעֲשָׂיו" (תהלים קמה, ט), וְנֶאֱמַר: "דְּרָכֶיהָ דְרָכֵי נֵעַם, וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם" (משלי ג, יז).

פְּרָק אֶחָד עָשָׂר

המלך המשיח

תפקידי המלך המשיח

א¹ הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ עֲתִיד לְעֲמֹד וּלְהַחֲזִיר מַלְכוּת בֵּית דָּוִד לְיִשְׁנָה, הַמְּמַשְׁלָה הָרֵאשׁוֹנָה, וּבוֹנֶה מְקֻדָּשׁ, וּמְקַבֵּץ נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל, וְחוֹזְרִין כָּל הַמְּשַׁפְּטִים בְּיָמָיו כְּשֶׁהָיוּ מְקֻדָּם: מְקַרְבִּין קְרֻבָּנוֹת וְעוֹשִׂין שְׂמִטִּין וְיוֹבְלוֹת כְּכֹל מְצוֹתַן הָאִמּוּרָה בְּתוֹרָה.

וְאִם לֹא תַחֲיִיב אוֹתוֹן עַל זִקְיָה בְּהַמְתָּ, אֵין מִשְׁמֵרִין אוֹתָהּ, וּמִפְסִידִין מִמּוֹן הַבְּרִיּוֹת" (נזקי ממון ה,ה). יב² בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ - "שֶׁתִּהְיֶה חֲבֻרוֹתוֹ עִם בְּנֵי אָדָם חֲבֻרוֹת נָאָה בַעֲדֵינֵינוּ וּבְנֵימֵנוּ", כִּי מִי שֶׁאֵין לוֹ דֶּרֶךְ אֶרֶץ רָאוּי לְהַרְחִיקוֹ מִן הַחֲבֵרָה (פ"י) קִידוּשֵׁין א, ט. שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבִלָה, לְגַר [גַּר תּוֹשֵׁב, לֹא גַר צִדָק] אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְנַנֶּה [בַּחֲנִים] וְאֶכְלָה אוֹ מִכָּר לְנֶכְרִי". אֵין כּוֹפְלִין לָהֶם שְׁלוֹם - לוֹמַר "שְׁלוֹם, שְׁלוֹם". אֲפִלוּ הַגּוּיִים - שֶׁאֵינֶם עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה, אוֹ אוֹ אֵף עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה, בּוֹזְמֵן שֶׁאֵינֶנּוּ יוֹכֵלִים לְכַפּוֹתָם לְזִנוּחַ אֶת עֲבוּדָתָם, "בּוֹזְמֵן שְׁגִלוֹ יִשְׂרָאֵל לְבִין הַיְּמוּמוֹת אוֹ בּוֹזְמֵן שִׂיד הַגּוּיִים תְּקִיפָה" (עבודה זרה י,ו). וּלְקַבֵּר מֵתֵיהֶם עִם מֵתֵי יִשְׂרָאֵל - לְהַתְּעֵסֵק בְּקִבּוּרָתָם כְּשֶׁם שֶׁמִּתְּעַסְקִים בְּקִבּוּרַת מֵתֵי יִשְׂרָאֵל, אֵךְ אֵין מִשְׁמַעוֹ לְקַבְּרוֹ בְּבֵית קִבּוּרֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְכֵן נֶהֱגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בְּכֹל הָעוֹלָם (כס"מ, ק). וְגַם מִנְחָמִים אֶת אַבְלֵיהֶם (אבל יד, יב). וְלֹא נֹזֵכַר בְּרַמְבַּ"ם שֶׁאֵין קוֹבְרִים רִשְׁעֵי אֲצֵל צְדִיק, אֲלֵא רַק בְּהַרְוֵגֵי בֵּית דִּין (ראה סנהדרין יד, ט).

א^{1א} הַעֲדוּה: פְּרָק זֶה נִשְׁתַּבֵּשׁ מְאוֹד בַּדְּפוּסִים עֵקֶב פְּעוּלַת הַצְּנוּרָה הַנוֹצְרִית. הַמְּמַשְׁלָה הָרֵאשׁוֹנָה - כֻּלְּשׁוֹן הַמְּקַרָּא (מִיכָה ד, ח), כְּמִלּוּכָה שֶׁלֹּמָה עַל כָּל עַם יִשְׂרָאֵל בְּלֹא פִירוּד. וְחוֹזְרִין כָּל הַמְּשַׁפְּטִים - "אֵנִי סוֹבֵר שֶׁהַסְּתֵדְרָה תִּשׁוּב לְפָנַי הַתְּגִלּוֹת הַמְּשִׁיחַ, וְזֶה יִהְיֶה מְסִימֵנוּ... וְזֶה יִהְיֶה בְּלִי סֶפֶר כְּאִשֶׁר יִכְשִׁיר ה' לִיבּוֹת בְּנֵי אָדָם, וְיִרְבּוּ בְּמַעֲשֵׂה הַטּוֹב, וְתִגְדַּל תְּשׁוּקַתָּם לְה' וְלַתּוֹרָתוֹ, וְיִתְרַבֶּה יוֹשְׁרֵם לְפָנַי בּוֹא הַמְּשִׁיחַ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בַּפְּסוּקֵי הַמְּקַרָּא" (פ"י סנהדרין א, ט). שְׂמִטִּין וְיוֹבְלוֹת -

האזכורים בתורה

א² וְכָל מִי שֶׁאֵינוּ מְאָמִין בּוֹ, אוֹ מִי שֶׁאֵינוּ מְחַפֵּה לְבִיאָתוֹ - לֹא בִשְׂאָר נְבִיאִים בְּלִבְדֵּךְ הוּא כּוֹפֵר, אֲלֵא בְּתוֹרָה וּבְמִשְׁנֵי רַבְּנֵינוּ, שֶׁהֵרִי תּוֹרָה הַעֲדִיָה עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁב יִי אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוֹתֶיךָ וּרְחַמְךָ, וְשָׁב וּקְבָצְךָ מִכָּל הָעַמִּים... אִם יִהְיֶה נִדְחָךְ בְּקִצְהָ הַשָּׁמַיִם, מִשָּׁם יִקְבָצְךָ יִי אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקְחָךָ. וְהִכִּיָּאךָ יִי אֱלֹהֶיךָ..." (דברים ל, ג-ה). וְאֵלוֹ הַדְּבָרִים הַמְּפָרְשִׁים בְּתוֹרָה הֵם כּוֹלְלִים כָּל הַדְּבָרִים שֶׁנֶּאֱמְרוּ עַל יְדֵי כָּל הַנְּבִיאִים.

א³ אֵף בְּפִרְשַׁת בְּלָעַם (במדבר כד, יז-יח) נֶאֱמַר, וְשָׁם נִבָּא בְּשֵׁנֵי הַמְּשִׁיחִים: בְּמִשִׁיחַ הָרֵאשׁוֹן, שֶׁהוּא דָּוִד, שֶׁהוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד צָרִיהֶם; וּבְמִשִׁיחַ הָאַחֲרוֹן שֶׁיַּעֲמֵד מִבְּנֵי, שֶׁמוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד בְּנֵי עָשׂוּ.

א⁴ וְשָׁם הוּא אוֹמֵר: "אֲרָאנוּ וְלֹא עָתָה" - זֶה דָּוִד, "אֲשׁוּרְנוּ וְלֹא קְרוֹב" - זֶה הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ; "דֶּרֶךְ כּוֹכֵב מֵיַעֲקֹב" - זֶה דָּוִד, "וְקָם שִׁבְט מִיִּשְׂרָאֵל" - זֶה הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ; "וּמַחֲץ פְּאֵתִי מוֹאֵב" - זֶה דָּוִד, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וַיִּף אֶת מוֹאֵב וַיִּמְדָּם בַּחֲבָל" (שמואל ב ח, ב), "וְקַרְקַר כָּל בְּנֵי שֵׁת" - זֶה הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "וּמִשְׁלוֹ מִיָּם עַד יָם" (זכריה ט, ט); "וְהָיָה אָדָם יִרְשָׁה" - זֶה דָּוִד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְתָהִי אָדָם לְדָוִד לְעַבְדִּים..." (בשילוב:

שְׁנוֹת הַשְּׂמִיטָה אַחַת בְּשֶׁבַע שָׁנִים, וְשְׁנוֹת הַיּוֹבֵל, אַחַת בְּחַמְשִׁים שָׁנָה. כִּיּוֹם, כְּשִׁינְשׁוּ כָּל יִשְׂרָאֵל עַל אֲדַמְתָּם בְּנַחְלוֹתֵיהֶם (שְׂמִיטָה וַיּוֹבֵל י, ח-ט). א^{2א} כּוֹפֵר - וְהַכּוֹפֵר בְּבִיאַת הַגּוֹאֵל אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא (תשובה ג, ו). שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁב יִי אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוֹתֶיךָ וּרְחַמְךָ, וְשָׁב וּקְבָצְךָ מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר הִפְצִיךָ יִי אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה. אִם יִהְיֶה נִדְחָךְ בְּקִצְהָ הַשָּׁמַיִם, מִשָּׁם יִקְבָצְךָ יִי אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקְחָךָ. וְהִכִּיָּאךָ יִי אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר יָרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וִירְשָׁתָהּ, וְהִיטַבְּךָ וְהִרְבֵּךְ מֵאֲבֹתֶיךָ". נִמְצָא שֶׁמְדוּבָר בְּשִׁבְעַת עַם יִשְׂרָאֵל לֹאֲרִצּוֹ לְאַחַר גְּלוּת אֲרוּכָה, וְאֵלוֹ הֵם יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ. וְעַל פְּסוּקֵי זֶה כָּתַב רַבֵּנוּ: "וַיֹּאן יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין אֲלֵא בְּתַשׁוּבָה. וְכִבְרַת הַבְּטִיחָה תּוֹרָה שְׁסוּף יִשְׂרָאֵל לְעִשׂוֹת תְּשׁוּבָה בְּסוּף גְּלוּתוֹ, וּמִיַּד הָן נִגְאָלִין" (תשובה ז, ה). א^{3א} בְּפִרְשַׁת בְּלָעַם - "אֲרָאנוּ וְלֹא עָתָה, אֲשׁוּרְנוּ [= אֲרָאָה אוֹתוֹן] לֹא קְרוֹב, דֶּרֶךְ כּוֹכֵב מֵיַעֲקֹב וְקָם שִׁבְט [= מֶלֶךְ הָאוֹחוֹ בְּשִׁרְבִיט הַמְּלוּכָה] מִיִּשְׂרָאֵל, וּמַחֲץ פְּאֵתִי [= גְּבוּלוֹת] מוֹאֵב [קַרְקַר [= יִהְרוּס וִישְׁלוּט] כָּל בְּנֵי שֵׁת [= בְּנֵי הָאָדָם]]. וְהָיָה אָדָם יִרְשָׁה [= יִירוּשָׁה] וְהָיָה יִרְשָׁה שְׁעִיר אִיִּבּוֹ [= לְאֹוִיבּוֹ, לְיִשְׂרָאֵל עֲשָׂה חֲזִיל". נִבָּא - בְּלָעַם עֲצָמוֹ לֹא הָיָה נְבִיא (מו"י, ב, מה), וּמִשְׁמַעוֹת יִבְאֵי שֶׁלְּפָנֵינוּ שֶׁאֵמַר אֶת דְּבָרָיו בְּרוּחַ הַקּוֹדֵשׁ. מִכָּל מְקוֹם, הָרֵאִיָה מִשָּׁם הִיא מְשׁוּם שֶׁהַתּוֹרָה נֹאמְרָה כּוֹלָה מִפִּי מִשְׁנֵי רַבְּנֵינוּ, אֲדוֹן הַנְּבִיאִים, שֶׁכָּתַב אוֹתָהּ מִפִּי ה' ק'; (תשובה ג, ח). בְּמִשִׁיחַ הָרֵאשׁוֹן - נִמְשַׁח לְמַלְכוּת בְּשִׁמּוֹן הַמְּשַׁחַח. אִמְנֵם הוּא לֹא הִיא הָרֵאשׁוֹן מִמֶּשׁ, שֶׁכֵּן שְׂאוֹל נִמְשַׁח לְפָנָיו, אֲבָל הוּא הִיא הָרֵאשׁוֹן בְּשׁוֹשְׁלַת הָעוֹמֵדֵת לְעוֹלָם, שֶׁמִּמֶּנָּה יִצָּא הַמְּשִׁיחַ. בְּנֵי עָשׂוּ - אָדָם, הַנוֹצְרִים.

שמואל ב, ח, ט; ו, ח; "וְהָיָה יְרֵשָׁה שְׁעִיר אוֹיְבָיו" - זֶה הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, שְׁנֵאמַר: "וְעָלוּ מוֹשְׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לְשַׁפֵּט אֶת הָרָע עִשׂוֹ" (עובדיה

א, כא).

ב אִף בְּעָרֵי מְקַלֵּט הוּא אוֹמֵר: "וְאִם יִרְחִיב יִי אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ... וַיִּסְפַּת לְךָ עוֹד שְׁלֹשׁ עָרִים עַל הַשָּׁלֹשׁ הָאֵלֶּה" (דברים יט, ח-ט), וּמְעוֹלָם לֹא הָיָה דָבָר זֶה; וְלֹא צוּה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְתַהוֹ. אֲבָל בְּדַבְרֵי הַנְּבִיאִים - אֵין הַדָּבָר צָרִיךְ רְאִיָּה, שְׁכָל הַסְּפָרִים מְלֵאִים מְדַבֵּר זֶה.

הצלחת המשיח או כשלונו

ג אֵל יַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁהַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים, וּמַחְדָּשׁ דְּבָרִים בְּעוֹלָם, אוֹ מַחִיָּה מְתִים, וְכִיּוֹצֵא בְּדַבְרִים אֵלוֹ שֶׁהַטְּפָשִׁים אוֹמְרִים. אֵין הַדָּבָר כֵּן, שֶׁהָרִי רַבִּי עֲקִיבָה חָכֵם גְּדוֹל מַחְכְּמֵי מִשְׁנֵה הָיָה, וְהוּא הָיָה נוֹשֵׂא כְּלָיו שְׁלֹכוֹבָא הַמֶּלֶךְ, וְהוּא הָיָה אוֹמֵר עָלָיו שֶׁהוּא הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, וְדַמָּה הוּא וְכָל חַכְמֵי דוֹרוֹ שֶׁהוּא הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, עַד שֶׁנִּהְרַג בְּעוֹנוֹת; כִּיּוֹן שֶׁנִּהְרַג - נוֹדַע שֶׁאֵינוֹ מְשִׁיחַ. וְלֹא שְׂאֵלוֹ מִמֶּנּוּ חַכְמֵים לֹא אוֹת וְלֹא מוֹפֵת.

ג וְעַקֵּר הַדְּבָרִים כִּכָּה הֵן: שֶׁהַתּוֹרָה הַזֹּאת - אֵין חֻקֶּיהָ וּמִשְׁפָּטֶיהָ מִשְׁתַּנִּים לְעוֹלָם וְלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים, וְאֵין מוֹסִיפִין עָלֶיהָ וְלֹא גוֹרְעִין מֵהָן. וְכָל הַמוֹסִיף אוֹ גֹרַע, אוֹ שֶׁגִּלָּה פְּנִים

(ב) בְּעָרֵי מְקַלֵּט הוּא אוֹמֵר: "וְאִם יִרְחִיב יִי אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם, וְנָתַן לְךָ אֶת כָּל הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּבָר לָתֵת לְאַבְרָהָם. כִּי תִשְׁמַר אֶת כָּל הַמִּצְוָה הַזֹּאת לְעִשְׂתָּהּ אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּךָ הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ וְלִלְכֹת בְּדַרְכָיו כָּל הַיָּמִים, וַיִּסְפַּת לְךָ עוֹד שְׁלֹשׁ עָרִים עַל הַשָּׁלֹשׁ הָאֵלֶּה" - "הֵיכֵן מוֹסִיפִין אוֹתוֹ? בעֵרֵי הַקִּינֵי וְהַקִּינֵי וְהַקְּדוּמוֹנִי, שֶׁנִּכְרַת לְאַבְרָהָם אֲבִינוֹ עֲלֵיהֶן בְּרִית, וְעֵדִיין לֹא נִכְבְּשׁוּ" (רוצח ח, ד). לְתַהוֹ - לְשׁוּא. וּמַכְאֵן, שֶׁהַדָּבָר עֵדִיין עֲתִיד לְהִיט, בִּימֵי הַמְּשִׁיחַ. מְדַבֵּר זֶה - מְעַנֵּין הַמְּשִׁיחַ. (ג) אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים - מְעַשִׂים הַיּוֹצֵאִים מִגֹּדֵר הַטְּבַע, נִסִּים (דַּעַת מְקַרָּא שְׁמוֹת ז, א). נוֹשֵׂא כְּלָיו - תוֹמְכוֹ וְעוֹזְרוֹ בַּהֲנַחְגַּת הַמֶּרֶד (ק). שְׁלֹכוֹבָא הַמֶּלֶךְ - הַמְּכוֹנֵה בַר כּוֹכְבָא, מִנְהִיג הַמֶּרֶד בְּרוּמָאִים כְּשֶׁבַעִים שְׁנֵה לְאַחַר חוֹרְבַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשֵּׁנִי, שְׁמֶלֶךְ שְׁלוֹשׁ שָׁנִים עַד כִּישְׁלוֹן הַמֶּרֶד בְּרוּמָאִים, "וּנִלְכְּדָה עִיר גְּדוּלָה, וּבֵית תוֹרָה הָיָה שְׁמָה [קְרוּיָה גַם בֵּיתֵר], וְהָיוּ בָּהּ אֲלָפִים וּרְבֻבוֹת מִיִּשְׂרָאֵל, וְהָיָה לָהֶם מֶלֶךְ גְּדוֹל, וְדִימוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל וְגְדוּלֵי הַחַכְמִים שֶׁהוּא הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, וְנִפְלַ בִּיד גּוֹיִים, וְנִהְרַגוּ כּוֹלָם, וְהִיִּיתָה צָרָה גְּדוּלָה כְּמוֹ חוֹרְבַן הַמִּקְדָּשׁ" (תענינות ה, א). וְכָל חַכְמֵי דוֹרוֹ - הַגְּדוּלִים וְהַחֲשׁוּבִים בָּהֶם (שם, וק) וְהָעִיר שֶׁכָּךְ שִׁימוֹ שְׁפָה, יְכִלִי שְׁמִשְׁמַעוֹ (רוב). (ג) וְעַקֵּר הַדְּבָרִים כִּכָּה הֵן - לְזִיהוּי הַמְּשִׁיחַ. שֶׁהַתּוֹרָה הַזֹּאת אֵין חֻקֶּיהָ וּמִשְׁפָּטֶיהָ מִשְׁתַּנִּים לְעוֹלָם וְלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים - אֵךְ עֲשׂוּיִים לְהַשְׁתַּנּוּת כְּחֹרָאָה שְׁעָה (יסודי הַתּוֹרָה ט, ג-ד; רוצח וְשִׁמִּירַת נֶפֶשׁ ב, ד; סְנַהֲדָרִין יח, כ; ד, כ; מְמַרִים ב, ד). וְהַהֲלָכָה נֹאמְרָה נֶגֶד מִשְׁחֵי הַשְּׁקֵר לְסוּגִיָּה. שְׁגִלָּה פְּנִים

בְּתוֹרָה וְהוֹצִיא הַדְּבָרִים שְׁלֵמִצוֹת מִפְּשׁוּטָן - הָרִי זֶה בּוֹדָאֵי רְשָׁע וְאִפְיֻקְרוּס.

ד וְאִם יַעֲמֵד מֶלֶךְ מִבֵּית דָּוִד, הוֹגֵה בְּתוֹרָה וְעוֹסֵק בְּמִצְוֹת כְּדוֹד אָבִיו, כְּפִי תוֹרָה שְׁבַכְתָּב וְשִׁבְעַל פֶּה, וְיִכְף כָּל יִשְׂרָאֵל לִילָךְ בָּהּ וְלַחֲזֹק בְּדָקָה, וְיִלְחַם מִלְחָמוֹת יִי - הָרִי זֶה בְּחֻזְקָתָהּ שֶׁהוּא מְשִׁיחַ. אִם עָשָׂה וְהִצְלִיחַ, וְנִצַּח כָּל הָאֲמוֹת שֶׁסָּבִיבּוֹ, וּבִנְהָ מְקַדָּשׁ בְּמִקְוָמוֹ וְקִבֵּץ נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל - הָרִי זֶה מְשִׁיחַ בּוֹדָאֵי.

ד וְאִם לֹא הִצְלִיחַ עַד כַּה, אוֹ נִהְרַג - בְּיָדוֹעַ שֶׁאֵינוֹ זֶה שֶׁהַבְּטִיחָה עָלָיו תּוֹרָה, וְהָרִי הוּא כְּכָל מַלְכֵי בֵּית דָּוִד הַשְּׁלֵמִים הַכְּשָׁרִים שְׁמֵתוֹ. וְלֹא הַעֲמִידוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵלָּא לְנִסּוֹת בּוֹ רַבִּים, שְׁנֵאמַר: "וּמִן הַמְּשַׁכִּילִים יִכְשְׁלוּ לְצָרוֹף בָּהֶם וּלְבַרֵּר וּלְלַבֵּן עַד עַת קֵץ, כִּי עוֹד לְמוֹעֵד" (דניאל יא, לה).

ישו ומוחמד ומהלכי ההיסטוריה

ד אִף יִשׁוּעַ הַנְּצָרִי, שְׁדַמָּה שִׁיְהִיָּה מְשִׁיחַ וְנִהְרַג בְּבֵית דִּין - כְּכָר נִתְנַבֵּא בּוֹ דְּנִיאֵל, שְׁנֵאמַר: "וּבְנֵי פְרִיצֵי עֵמֶךָ יִנְשְׂאוּ

בְּתוֹרָה - מוֹצִיא אֶת הַדְּבָרִים מִפְּשׁוּטָם, וּמְפָרֵשׁ אֶת מִצְוֹת הַתּוֹרָה כְּשֶׁלֶּם, עַד כַּדִּי שְׁעוֹשֵׂה עֲבֻרוֹת בְּגֵאוּהוּ: "הַעוֹשֵׂה עֲבֻרוֹת בִּיד רַמָּה כִּיהוּיִקִּים, כִּינֵן שְׁעוֹשֵׂה קְלוֹת בֵּין שְׁעוֹשֵׂה תְּמוּרוֹת, אֵין לוֹ חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. זֶה הוּא הַקְּרָא 'מַגְלָה פְּנִים בְּתוֹרָה', מִפְּנֵי שֶׁהֵעִז מִצַּחוֹ וְגִילָה פְּנֵיו, וְלֹא בּוֹשׁ מִדְּבַרֵי תּוֹרָה" (תשובה ג, יא). אִפְיֻקְרוּס - בְּאוֹפֵן כְּלָלִי מִי שְׁכּוֹפֵר בְּנְבוּאָה וּבַהֲשִׁיחָתָה ה', וְכֵאֵן נִרְאָה שֶׁזֶהוּ "הַמְּכַחֵשׁ נְבוּאָתוֹ שֶׁלְמִשָּׁה רַבְנָה" (תשובה ג, ח). (ד) וְלַחֲזֹק בְּדָקָה - לְחֻזֵק אֶת פְּרוֹצוֹת הַתּוֹרָה: "יִלְמַד כָּל הָעַם וְיִוְרָה אוֹתוֹן דֶּרֶךְ ה', וְיִבּוּאוּ כָל הַגּוֹיִים לְשִׁמְעוֹ, שְׁנֵאמַר: 'וְהָיָה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים נִכּוֹן יִהְיֶה הָרַר בֵּית ה' בְּרֹאשׁ הַהָרִים"' (תשובה ט, ב). מִלְחָמוֹת יִי - מִלְחָמוֹת יִשְׂרָאֵל עִם אוֹיְבֵיהֶם (לְעִיל ד, י; ז, טו). הַעוֹלָה מִהַלְכוֹת אֵלֶּה הוּא, שֶׁהַמְּבַחֵן לְזִיהוּי שֶׁל הַמְּשִׁיחַ אֵינוֹ בְּעִשְׂיִית אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים, כְּפִי שֶׁהִתְיַיְמָרוּ לַעֲשׂוֹת מִשְׁחֵי שְׁקֵר בְּמַהֲלַךְ הַדּוֹרוֹת (עֵיין אִיגֵרַת תִּימֹן מַהֲד' שִׁילַת עֵמִי קֶט - קסב), אֵלָּא הַמְּבַחֵן הוּא בְּשֵׁנֵי תִנְאִים: נֹאמְנוֹת מִלְּאֵה לְתוֹרָה, וְהַצְלַחַת מְעִשִׂית, שְׁעָלָה בִּידוֹ לְמַלּוֹךְ בְּפוֹעַל עַל מַמְלַכָּה יְהוּדִית. רַק מִי שְׁעוֹמֵד בְּשֵׁנֵי הַתִּנְאִים הַלְלוֹ, הוּא בְּחֻזְקָתָהּ מְשִׁיחַ. וְאִם עָלָה בִּידוֹ לְבַסֵּס אֶת מַמְלַכְתּוֹ וְלַהֲגִישׁ אֶת כָּל הַיִּיעוּדִים הַמוֹטְטַחִים לָנוּ, הַקְּמַת הַמְּקַדָּשׁ וְקִיּוּבּוֹץ גְּלוּיֹת, הָרִי הוּא הַמְּשִׁיחַ בּוֹדָאֵי. (ז) לֹא הִצְלִיחַ עַד כַּה וְכוּ' - שֶׁלֹּא הִצְלִיחַ עַד כַּדִּי כֵךְ, אֵלָּא רַק הַצְלַחַת חֻלְקִית. אוֹ שְׁנַהֲרַג, וְנִכְשַׁל בְּנִיסוּיוֹ. הַשְּׁלֵמִים הַכְּשָׁרִים - וְלֹא נַחֲשׁוּב אוֹתוֹ רְשָׁע, מִשּׁוּם שֶׁנִּסָּה לְהַבִּיא אֶת הַגְּאוּלָּה (ק). אֵלָּא לְנִסּוֹת בּוֹ רַבִּים - עַל פִּי רַבְנּוֹ (מוֹיִנִי ג, כד), מִשְׁמַעוֹת הַנִּיִּסּוּן אֵינָה שִׁדְעָה ה' מִי הַגּוֹן, אֵלָּא לְפָרְסָם וְלַהֲעַמִּיד עַל נֶס (שְׁמִשְׁמַעוֹ דַּגֵּל) אֶת הַמְּעַשִׂים וְהַמְּחַשְׁבוֹת הַרְאוּיִים עַל יְדֵי דְמוּיוֹת מוֹפֵת שְׂרָאוּי לְלַכֵּת בְּעַקְבוֹתֶיהָ. לְצָרוֹף בָּהֶם וּלְבַרֵּר וּלְלַבֵּן - לְזַקֵּק וְלַהֲצִיא מִבֵּין הַמְּשַׁכִּילִים אֶת הַפְּגוּמִים, כַּדִּי שִׁיִּשְׂאָרוּ רַק הַגּוֹנִים. כִּי עוֹד לְמוֹעֵד - נוֹתֵר זְמַן עַד הַמוֹעֵד. (ז) יִשׁוּעַ - כֵּן הוּא בְּכַתְבֵי הַיַּד שְׁמוֹ הַמְּקוּרִי שֶׁל מִיִּסַּד הַנְּצָרִי, "וְאֵבִיו גּוֹי וְאִמּוֹ יִשְׂרָאֵלִית" (אִיגֵרַת תִּימֹן, מַהֲדוּרַת ק', ע"מ כא). הַנְּצָרִי - עַל שֵׁם עִיר הוֹלְדָתוֹ, נִצְרַת. "וּבְנֵי פְרִיצֵי עֵמֶךָ" - הַמְּתַפְרָצִים מִבְּלֵי שֵׁם רְאוּיִים.

לְהַעֲמִיד חֲזוֹן וְנִכְשְׁלוּ" (שם יא, טד); וְכִי יֵשׁ מְכֻשׁוֹל גְּדוֹל מִזֶּה? שְׁכַל הַנְּבִיאִים דְּבָרוֹ שֶׁמֶשִׁיחַ גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעֵם, וּמְקַבֵּץ נִדְחֵיהֶם וּמְחַזֵּק מִצְוֹתָן; וְזֶה גֵרִם לְאַבְדַּד יִשְׂרָאֵל בַּחֲרָב, וּלְפָזוֹר שְׂאֵרֵיתָם וְלְהַשְׁפִּילֵם, וְלְהַחֲלִיף הַתּוֹרָה וְלְהַטְעוֹת רַב הָעוֹלָם לְעַבְדֵי אֱלוֹהַּ מִבְּלַעֲדֵי יי.

ד 4 אָבַל מִחֲשׁוֹבוֹת בּוֹרָא הָעוֹלָם - אֵין כַּח בְּאֲדָם לְהַשִּׁיגֵם, כִּי לֹא דְרַכְיָנוּ דְרַכְיָנוּ וְלֹא מִחֲשׁוֹבוֹתֵינוּ מִחֲשׁוֹבוֹתֵינוּ; וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, שְׁלִישׁוֹעַ הַנְּצִירִי וְשִׁלּוּזָה הִישְׁמַעְאֵלִי שְׁעַמְד אַחֲרָיו - אֵינָן אֶלֶּא לְיִשְׂרָאֵל דְרַךְ לְמַלְךְ הַמֶּשִׁיחַ וְלְתַקֵּן הָעוֹלָם כְּלוּ לְעַבְדֵי אֵת יי בְּיַחַד, שְׁנֵאמַר: "כִּי אֲזֵ אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים שְׁפָה בְרוּרָה, לְקַרְא כְּלָם בְּשֵׁם יי, לְעַבְדוֹ שְׁכָם אַחַד" (צפניה ג, ט).

ד 5 כִּי צִדָּה? כְּכַר נִתְמַלֵּא הָעוֹלָם כְּלוּ מִדְּבָרֵי הַמֶּשִׁיחַ וּמִדְּבָרֵי הַתּוֹרָה וּמִדְּבָרֵי הַמִּצְוֹת, וּפְשָׁטוֹ דְּבָרִים אֵלּוּ בְּאֵיִם רְחוּקִים וּבְעַמִּים רַבִּים עַרְלֵי לֵב, וְהֵם נוֹשְׂאִים וְנוֹתְנִים בְּדְבָרִים אֵלּוּ וּבְמִצְוֹת הַתּוֹרָה; אֵלּוּ אוֹמְרִים 'מִצְוֹת אֵלּוּ אֵמַת הִיוּ, וְכַכֵּר בְּטָלוּ בְּזִמְנָה זֶה, וְלֹא הִיוּ נוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת', וְאֵלּוּ אוֹמְרִים 'דְּבָרִים נִסְתָּרוֹת יֵשׁ בְּהֵן, וְאֵינָן כְּפִשְׁטוֹן, וְכַכֵּר בָּא מֶשִׁיחַ וְגִלְהָ נִסְתָּרֵיהֶם'.

ד 6 וְכִשְׁעַמְד הַמֶּלֶךְ הַמֶּשִׁיחַ בְּאֵמַת, וַיִּצְלִיחַ וַיְרוּם וַיִּנְשֵׂא - מִיָּד הֵם כְּלָם חוֹזְרִים, וַיּוֹדְעִים שֶׁשְׁקֵר נִחְלוּ אַבּוֹתֵיהֶם, וְשִׁנְבִיאֵיהֶם וְאִבּוֹתֵיהֶם הִטְעוּם.

"יִנְשֵׂאוּ לְהַעֲמִיד חֲזוֹן" - יִנְסוּ לְעֵלוֹת בְּמַעֲלוֹת הַנְּבִיאוֹת. "וְנִכְשְׁלוּ" - וַיִּכְשְׁלוּ. וְזֶה יִשׁוּעַ. לְעַבְדֵי אֱלוֹהַּ מִבְּלַעֲדֵי יי - הַנְּצִירִי נִחְשָׁב עֲבוּדָה זָרָה (עֲבוּדָה זָרָה ט, ד). וְרֵאָה פַּה"מ ע"ז א, ג. (47) הִישְׁמַעְאֵלִי - מוֹחֲמוֹד, מִיִּסְדַּד דַּת הָאִסְלָאָם, שְׂרַבְנוּ אֵינָה מִחֲשִׁיב אוֹתָהּ עֲבוּדָה זָרָה (מֵאֲכֻלוֹת אִסּוּרוֹת יא, ז). לְיִשְׂרָאֵל דְרַךְ - שְׁעַד אֲזֵ עֲבָדוֹ אֲזֵ הַעַמִּים עֲבוּדָה זָרָה פְּרֵאִית, אֲךָ מִיּוֹם שְׂבָאוֹ מִשְׁחִי הַשְּׁקֵר הָאֵלֵּה לְעוֹלָם, הַתְּקַדֵּם הָעוֹלָם לְקִרְאָתָהּ הַכֶּרֶת ה'. לְעַבְדֵי אֵת יי בְּיַחַד - כַּבְּנֵי נח. (51) עַרְלֵי לֵב - אֲטוּמִים מִלְּהַבִּין.

פְּרָק שְׁנַיִם עָשָׂר

יְמוֹת הַמֶּשִׁיחַ

עוֹלָם כְּמִנְהַגוֹ נוֹהֵג מִלְּבַד הַפְּסָקָת שַׁעֲבוּד מִלְּכוּיּוֹת

א 1 אֵל יַעֲלֶה עַל הַלֵּב שְׁבִימוֹת הַמֶּשִׁיחַ יִבְטַל דְּבַר מִמְּנַהֲגוֹ שְׁלַעוֹלָם, אוֹ יִהְיֶה שֵׁם חֲדוּשׁ בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית; אֶלֶּא עוֹלָם כְּמִנְהַגוֹ הוֹלֵךְ. וְזֶה שְׁנֵאמַר בִּישְׁעֵיהָ (יא, ו), "וְגַר זָאב עִם כֶּבֶשׂ, וְנֹמֵר עִם גְּדִי יִרְבֵּץ" - מְשַׁל וְחִידָה; עֲנִין הַדְּבַר: שִׁיְהִיו יִשְׂרָאֵל יוֹשְׁבֵין לְבִטָּח עִם רִשְׁעֵי הָעוֹלָם הַמְּשׁוּלִים בְּזָאב וְנֹמֵר, שְׁנֵאמַר: "זָאב עַרְבוֹת יִשְׁדָּדֵם, נֹמֵר שְׁקַד עַל עֲרֵיהֶם" (ירמיה ה, ו), וַיַּחֲזֵרוּ כְּלָם לְדַת הָאֵמַת, וְלֹא יִגְזְלוּ וְלֹא יִשְׁחִיתוּ אֶלֶּא יֵאָכְלוּ דְבַר הַמֶּתֵר בְּנַחַת כִּישְׂרָאֵל, שְׁנֵאמַר: "וְאֵרִיָּה כְּבָקָר יֵאָכֵל תְּבֹן" (ישעיה יא, ז; סה, כה).

א 2 וְכֵן כָּל כִּיּוֹצָא בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים הַכְּתוּבִים בְּעֲנִין הַמֶּשִׁיחַ - מְשַׁלִּים הֵם, וּבִימוֹת הַמֶּלֶךְ הַמֶּשִׁיחַ יוֹדַע לְכָל לֹאֵי זֶה דְּבַר הִיוּ מְשַׁל, וּמָה עֲנִין רְמוֹז בְּהֵם. ב 1 אָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין בֵּין הָעוֹלָם הַזֶּה לְיְמוֹת הַמֶּשִׁיחַ אֶלֶּא שַׁעֲבוּד מְלְכוּיּוֹת בְּלִבְד.

סדר הדברים בימות המשיח

ב 2 יֵרָאֵה מִפְּשׁוּטֵם שְׁלֵדְבָרֵי הַנְּבִיאִים, שְׁבַתְחַלַּת יְמוֹת הַמֶּשִׁיחַ תִּהְיֶה מְלַחֲמַת גּוֹג וּמַגּוּג, וְשְׁקָדֵם מְלַחֲמַת גּוֹג וּמַגּוּג יַעֲמַד נְבִיא לְיִשְׂרָאֵל, לְיִשְׂרָאֵל וְלְהַכִּין לָבֶם, שְׁנֵאמַר: "הִנֵּה אָנֹכִי

א 1) שְׁנֵאמַר בִּישְׁעֵיהָ - בְּנְבוּאָה עַל יְמוֹת הַמֶּשִׁיחַ. שְׁנֵאמַר: "עַל כֵּן הִכְסֵּם [את עַם יִשְׂרָאֵל] אֲרִיָּה מִיַּעַר זָאב עַרְבוֹת יִשְׁדָּדֵם נֹמֵר שְׁקַד עַל עֲרֵיהֶם כָּל הַיּוֹצָא מִתְּנַחַת יִטְרֹף, כִּי רַבּוּ פְּשְׁעֵיהֶם עֲצָמוּ מִשְׁבוֹתֵיהֶם". (2) מְשַׁלִּים הֵם - "וְדַע כִּי הַהִבְטָחוֹת הַלְלוּ וְדוּמְיָהֵן שָׂאוּ אוֹמְרִים שֶׁהֵן מְשַׁל, אֵין דְּבָרֵינוּ זֶה הַחֲלֹטִי, לְפִי שְׁלֵא בֵּא לְנוּ חֲזוֹן מֵאֵת ה' לְהוֹדִיעֵנוּ שֶׁהֵם מְשַׁל, וְלֹא מִצָּאנוּ מְסוּרַת לְחַכְמִים מִפִּי הַנְּבִיאִים בְּפִירוּשׁ בְּפִרְטֵי עֲנִינִים אֵלּוּ שֶׁהֵם מְשַׁל, אֲבָל הִבִּיא אוֹתָנוּ לִידֵי כַךְ עֲנִין שֶׁאֲבָאֵרָהוּ לָךְ, וְהוּא, שֶׁשְׂאִיפְתָנוּ וְשֶׁאִיפְתָ כָל אֲנָשִׁי הַחֲכָמָה מִיַּחֲדֵי סְגוּלָה הַפֶּךְ שֶׁאִיפְתָ הַהֲמוֹן. כִּי הַמוֹנִי בְּעֵלֵי הַתּוֹרוֹת יוֹתֵר חֲבִיב עֲלֵיהֶם וְעַרְב לְסַכְלוֹתָם לְעִשׂוֹת אֵת הַתּוֹרָה וְהַשְׁכֵּל, שְׁנֵי קְצוֹת הַסּוֹתֵרִים זֶה אֵת זֶה, וּמִבְּאֵרִים כָּל דְּבַר נֶגַד הַמוֹשְׁכֵל, וְטוֹעֲנִים בּוֹ שֶׁהוּא נֹס, וּמִתְרַחֲקִים מִכֵּךְ שִׁיְהֵא דְבַר עַל דְּרַךְ הַטְּבַע [רְוֵאִים דּוּקָא בְּמִיסְטִי, בְּדַבָּר שֶׁאֵינוּ מוֹבֵן, כַּדְּבַר נִפְלֵא וְגִדּוּל]... וְאֵנַחְנוּ שׁוֹאֲפִים לְאֶחָד בֵּין הַתּוֹרָה וְהַמוֹשְׁכֵל, וְנִתְאַר כָּל הַדְּבָרִים כְּפִי סֵדֵר טְבַעִי אֲפִשְׁרִי בְּכָל אֵלֵה [רְוֵאִים בְּמָה שְׂמוּבֵן יוֹתֵר, אִף אִם הוּא נִרְאֵה פְּשׁוּט, אֵת גְּדֻלוֹת ה'], זוֹלַתִּי מָה שְׁנֵאמַר בּוֹ בְּפִירוּשׁ שֶׁהוּא נֹס, וְאֵין שׁוּם אֲפִשְׁרוֹת לְבָאֵרוֹ כָּלֵל, רַק אֲזֵ נֵאֻלַף לּוֹמֵר שֶׁהוּא נֹס" (מֵאמַר תְּחִיית הַמֵּתִים, מִהַדוֹרֵת ק', עַמ"פ-פז). (1) אֶלֶּא שַׁעֲבוּד מְלְכוּיּוֹת בְּלִבְד - שְׁבִימוֹת הַמֶּשִׁיחַ, עִם יִשְׂרָאֵל לֹא יִהְיֶה תַּחַת שְׁלִטוֹן גּוֹיִים, "אֶלֶּא שֶׁהַמְּלָכוֹת תַּחֲזוּר לְיִשְׂרָאֵל" (תְּשׁוּבָה ט, ב). (2) גּוֹג וּמַגּוּג - גּוֹג הוּא שֵׁם הַמֶּלֶךְ וּמַגּוּג שֵׁם הָעַם (עִיפֵי יַחֲזָקָל פְּרָק לח). לְיִשְׂרָאֵל וְלְהַכִּין לָבֶם - לְחֹזְרָה בְּתְשׁוּבָה (רֵאָה לְעֵיל יא, א) בִּיאוֹר יוֹשֵׁב ה' אֵת שְׁבוֹתְדִי). שְׁנֵאמַר: "הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלַח לָכֶם אֵת אֱלֹהֵי הַנְּבִיאִים לְפָנֵי בּוֹא יוֹם

שֶׁלַח לָכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא... (מלאכי ג, כג). וְאִינוּ בָּא לֹא לְטַהֵר הַטָּמֵא וְלֹא לְטַמֵּא הַטְּהוֹר, וְלֹא לְפַסֵּל אֲנָשִׁים שֶׁהֵם בְּחֻזְקַת כְּשָׁרוֹת וְלֹא לְהַכְשִׁיר מִי שֶׁהֲחֻזְקוֹ פְּסוּלִין, אֲלֵא לְשׁוּם שְׁלוֹם בְּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָשִׁיב לֵב אָבוֹת עַל בְּנֵיהֶם" (שם ג, כד).

3 וַיֵּשׁ מִן הַחֲכָמִים שְׁאוּמְרִים שֶׁקָּדַם בֵּיאת הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ יָבוֹא אֵלָיו. וְכָל אֱלוֹ הַדְּבָרִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - לֹא יָדַע אָדָם הַיָּאֵךְ יִהְיוּ עַד שִׁיְהִיו, שְׁדַבְּרִים סְתוּמִין הֵם אֲצֵל הַנְּבִיאִים, גַּם הַחֲכָמִים אֵין לָהֶם קְבֵלָה בְּדַבְּרִים אֱלוֹ, אֲלֵא לְפִי הַכְּרַע הַפְּסוּקִים, וְלִפְיֶכָךְ יֵשׁ לָהֶם מַחְלֶקֶת בְּדַבְּרִים אֱלוֹ. וְעַל כָּל פְּנִים אֵין סְדוּר הָיִית דְּבָרִים אֱלוֹ וְלֹא דְקָדוּקָן עֶקֶר בְּדַת.

4 וְלַעֲוֹלָם לֹא יִתְעַסֵּק אָדָם בְּדַבְּרֵי הַהֲגָדוֹת וְלֹא יֵאָרִיךְ בְּדַבְּרֵי מְדַרְשׁוֹת הָאֲמוּרִים בְּעֵינֵיהֶם אֱלוֹ וְכִיּוֹצֵא בָהֶם וְלֹא יִשְׁמַם עֶקֶר, שֶׁאֵינָן מְבִיאִין לֹא לִידֵי אַהֲבָה וְלֹא לִידֵי יִרְאָה. וְכֵן לֹא יִחְשַׁב הַקְּצִין; אֲמָרוּ חֲכָמִים: תְּפוּחַ דְּעֵתָן שֶׁלְּמַחְשָׁבֵי קְצִין. אֲלֵא יִחְפֶּה וַיֵּאֱמִין בְּכָלֵל הַדְּבָר, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ (לעיל יא, א).

ה' הגדול והנורא. והשיב לב אבות על בנים - ולב בנים על אבותם. וי' יתדע כי כל יום יום יהא בו ניצחון גדול או צרה גדולה, הרי הוא נקרא יום ה' הגדול והנורא" (מו"נ ב, כט). לא לטהר הטמא... ולא לפסל - שאינו בא להורות הלכה כגון בטומאה וטהרה, מפני שאינו בא להוסיף על התורה או לגרוע ממנה (פה"מ עדויות ח, א). אלא לשום שלום בעולם - כש"י סלק [אלהיו הנביא] את מעשה העוול... ואין עוול ביוחסין [אם אדם פסול מוחזק ככשר או להפך], שיכל הנקרא בשמיי וכי' [ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו] - הכל מתייחסין אל האמת, והתורה היא אב לכל. אבל העוול הוא השנאה שיש בין בני אדם, לפי שהיא שנתא חרם, והוא עשה לו עוול בשנאתו אותו, והוא אומרם 'לעשות שלום בעולם' (שם). לב אבות - התורה, שהיא אב לכל (שם). 3) שדברים סתומין הם אצל הנביאים - כמו בדניאל פרק יב. אין להם קבלה וכו' - לא דיברו מתוך מסורת, אלא על פי הבנתם את הכתובים. ולפיכך יש להם מחלוקת - "דברי הקבלה אין בהן מחלוקת לעולם. וכל דבר שתמצא בו מחלוקת, בידוע שאינו קבלה ממש רבנו" (ממרים ג, א). ולא דקדוקן עקר בדת - "ואין להקפיד בהם איך שיסברו אותם, וצריך לקוות ולהוא באופן כללי בדברים האלו, עד אשר ישגלו מהרה אם הם משל או נס" (איגרת תחיית המתים, חלק ו). 4) לא יחשב הקצין וכו' - "הזהירו חכמים ז"ל מלחשב את הקיצין ומלמנות זמנים לביאת המשיח, מפני שהם מכשילים את ההמונים ומטעים אותם כאשר מגיע אותו הזמן ולא בא. והוא אומרם 'תפוח דעתן של מחשבי קיצין, מפני שהם מכשול לבני אדם, ולפיכך קללום שיכזיב ה' את הברור שלהם [ניסיונם להגיע לברור האמת], ויקלקלו תוכניותיהם" (איגרת תימן מהדורת קי' ושי, חלק ג). ולעתים, במצבים קיצוניים של אבדן אמונה, יש לעודד את האנשים באמצעות התקווה שהקץ קרוב, כמו שעשה רבנו באיגרת תימן. תפוח - תתקלקל, כשם שגוויית אדם מתנפחת לאחר מותו (ראה שבת כו, ב). ואפשר שמשמעותו 'תתנדרף, תעבור ותיעלם'.

זיהוי יוחסין

ג בימי המלך המשיח, כשתתישב מלכותו ויתקבצו אליו כל ישראל, יתיחסו כלם על פיו ברוח הקדש שתנוח עליו, שנאמר: "וישב מצרף ומטהר..." (מלאכי ג, א). ובבני לוי מטהר תחלה, ואומר 'זה מיחס כהן' וזה מיחס לוי, ודוחה את שאינן מיחסין לישראל. הרי הוא אומר: "ויאמר התרשאת להם... עד עמד כהן לאורים ולתמים" (עזרא ב, ט); הנה למדת שברוח הקדש מתיחסין המחזקין ומודיעין המיחס. ואינו מיחס ישראל אלא לשבטיהם, שמודיע שזה משבט פלוני וזה משבט פלוני, אבל אינו אומר על שהם בחזקת כשרות 'זה ממזר' וזה עבד'; שהדין הוא שהמשפחה שנטמעה - נטמעה.

מטרתם של ימות המשיח

ד לא נתאוו החכמים והנביאים ימות המשיח, לא כדי שישלטו על כל העולם, ולא כדי שירדו בגויים, ולא כדי שינשאו אותם העמים, ולא כדי לאכל ולשתות ולשמח, אלא כדי שיהיו פנויין בתורה וחכמתה ולא יהיה להם נוגש ומבטל, כדי שיזכו לחיי העולם הבא, כמו שבארנו בהלכות תשובה (ב, ט).

ה ובאותו הזמן לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה

א יתייחסו - תתברר שושלת היוחסין. רוח הקדש - זרחה הקרובה לנבואה: "שירגיש האדם כאילו דבר מה חל בו, וכוח אחר עבר עליו שמדובבו, ואז ידבר בדברי חכמה או תהילה או בדברי תוכחה מועילים או בדברים מדיניים או אלוהיים. וכל זה בהקיצו ובמצב של שימוש החושים כרגיל" (מו"נ ב, מה). שנאמר: "הנני שלח מלאכי ופנה דרך לפני... ומי מכללל את יום בואו ומי העמד בקראותו, כי הוא פאש מצרף וכברית מכבסים. וישב מצרף ומטהר כסף וטהר את בני לוי וזקק אתם פנה וכסף, והיו לה' מגישי מנחה בצדקה". הרי הוא אומר: "ויאמר התרשאת להם אשר לא יאכלו מקדש הקדשים, עד עמד כהן לאורים ולתמים". לביאור אורים ותומים, ראה לעיל ב, ה. שנטמעה - שנתערבה בתוך העם. ד) ירדו - ישעבדו. נוגש - דוחק ולוחץ. כמו שבארנו בהלכות תשובה - שתיאורי השפע שיגיעו למקיימי התורה אינם אלא הטבת התנאים ללימוד התורה וקיומה כדי להגיע לשכר האמת, שהוא העולם הבא, "שיסיר ממנו כל הדברים המונעין אותנו מלעשותה, כגון חולי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן, וישפיע לנו כל הטובות המחזקים את ידינו לעשות את התורה, כגון שובע ושלות ורבות כסף וזהב, כדי שלא נעסוק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן, אלא נשב פנויין ללמוד בחכמה ולעשות המצווה, כדי שזוכה לחיי העולם הבא... שבזמן שאדם טרוד בעולם הזה בחולי ובמלחמה ורעבון, אינו מתעסק לא בחכמה ולא במצווה, שבהן זוכין לחיי העולם הבא" (תשובה א, א). "ומפני זה התאו כל ישראל, נביאיהם וחכמיהם, ימות המלך המשיח, כדי שינוחו ממלכות הרשעה, שאינה מנחת להן לעסוק בתורה ובמצוות כהגון, וימצאו להם מרגוע, וירבו בחכמה, כדי שיזכו לחיי העולם הבא" (שם ב, א). ה) ובאותו הזמן וכו' - הקשר

וְתַחֲרוּת, שֶׁהַטּוֹבָה תִּהְיֶה מְשַׁפְּעַת הַרְבֵּה, וְכָל הַמַּעֲדָנִים מְצוּיִין כְּעָפָר, וְלֹא יִהְיֶה עֶסֶק כָּל הָעוֹלָם אֶלָּא לְדַעַת אֶת יי בַּלְבָּד. וּלְפִיכֹךְ יִהְיוּ חֲכָמִים גְּדוֹלִים, וְיוֹדְעִים דְּבָרִים הַסְּתוּמִים הָעִמְקִים, וְיִשְׁיִגּוּ דַעַת בּוֹרְאֵם כְּפִי כַח הָאָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי מִלֵּאָה הָאָרֶץ דָּעָה אֶת יי כַּמִּים לִים מְכַסִּים" (ישעיה יא, ט).

סאכ בריד רחמנא דסייען

נגמר ספר ארבעה עשר בעזרת שדי. ומנין פרקים שלספר זה אחר ושמונים: הלכות סנהדרין - ששה ועשרים פרקים; הלכות עדות - שנים ועשרים פרקים; הלכות ממרים - שבעה פרקים; הלכות אבל - ארבעה עשר פרקים; הלכות מלכים ומלחמות - שנים עשר פרקים.

בין השלווה לבין הכרת ה' מבואר ברבנו: "כי בידיעת האמת מסתלקת האיבה והשנאה, ויבטלו נזקי בני אדם זה לזה. וכבר הבטיח בכך ואמר יוגר זאב עם כבש ונגמר עם גדי ירבץ... ופרה ודב תרעינה... ושיעשע יונק...", ואחר כך נתן סיבה לכך, ואמר כי סיבת סילוק אלה השנאות וההתקוטטויות וההשתלטויות היא ידיעת בני אדם את אמיתת האלוה, ואמר 'לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קודשי, כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים'. דע זה" (מו"נ ג, יא). **כמים לים מכסים** - הרבה, כמו שהמים מכסים את קרקעית הים.

חתימה: משנה תורה חותם בנושא הפותח את הספר: הכרת ה'. והדברים מכוונים, חזור ושן, חזור והקף. ויהיה בידך דבר אחד: אמת. בהצלחה. וברוך רחמנא דסייען.